

SAMSTVO - ŽENSTVO - ČLOVEŠTVO.

ESSAY. — DR. JOS. TOMINŠEK.

Moderni zrak prija neizrečeno našim samcem, bohotno se razvijajoči brsti na današnjem kulturnem drevesu. Oni ne sejejo, ne orjejo, ali ljubi Bog skrbi za nje kakor za ptice pod nebom, da žive in se množijo, množijo . . .

Filozofu se to dejstvo ne zdi čudno; saj je vsak moški rojen — samec! Nič mu ni bilo treba storiti, da je postal samec, in ni se mu treba truditi, da ostane samec; bistvo njegovega samstva leži v tem, da opusti čin, ki ga izvrše oni, ki niso več samci. Opuščanje, pasivnost, indiferentnost v enem, ali odločilnem življenjskem slučaju je torej bistvo samstva; nič aktivnega, nič agilnega, nič učinkujočega. Vendar vsebinske onega »opuščanja« ni sama ob sebi določena. Kaj opuščajo samci? Zvezo z žensko osebo na vsak način. Ali pa ni to heroiški čin samozatajevanja, torej vender čin, vsekako bolj heroiški kakor združitev? . . . Na misel mi pride, kaj je govoril nedosegljivi šegavec Aristofan že več kakor 400 let pred Kr. r. v veselji, duhoviti družbi o medsebojnem poželenju obeh spolov. Prvotno, pravi, sta bila v eni človeški osebi združena oba spola; ali ker sta bila obrnjena vsak na nasprotno stran, sta hrepenela zastoj po združitvi; vsemogočni bog Zen pa ju je razrezal v dve polovici, moško in žensko, in odsihmal se iščeta medsebojno; kedar najde ena polovica ono, ki je bilo ž njo prej zrasla v eno osebo, prešine jo čudno, nepremagljiva sila žene obe, da se združita zopet. Aristofan je poznal svet in je znal nazorno — drastiški izraziti večno resnico: »človeku ni dobro

biti samemu«; rojen je sam; ali prirojen mu je nagon po združitvi!

Samec pa? On torej premaga nagon, premaga samega sebe, zatajuje svojo naravo, izvršuje torej res heroiški čin zatajevanja? Kaj praviš na to, ti cvet samcev? In koj se oglasi jih sto: »Ha, ha! Cvet samcev ni to, ki dela tako!« . . . Ljubi Aristofan je pač svojo bajko zasnoval preveč dosledno: istinito je res, da vsakega človeka — v neprisiljenih razmerah — žene tajna sila k drugemu spolu, ali pozabil je dostaviti, da je pri mnogih postala ta sila nekako nejasna glede na predmet, proti kojemu bi se naj obračala; mnogi so, češ, da iščejo svoje polovice, ki so bili ž njo v bajnih časih zrasli, pričeli iskati združitve tudi z drugimi polovicami, in še iščejo in iščejo. . . . Ali ne morejo prave najti? Kdo ve? Po naravnem zakonu bi se moralo sicer sklepati, da ona privlačna sila, ki vleče moškega k ženski, mora delovati v istem zmyslu tudi v ženski — in to le eni — polovici, da bi se potemtakem vsled vpliva te sile obe polovici morali najti, naj bi bili tudi ločeni tisoče milj: ali nahajajo se tudi med ženskimi polovicami take, ki svoje prave moške polovice iščejo med mnogimi drugimi moškimi. . . . Ker pa vender večina obojespolnikov le najde svojo pravo polovico, moramo pač soditi, da bi jo našli tudi ostali, ako bi jo le hoteli iskati.

Ako nima vsak svoje polovice, še s tem ni rečeno, da je ni resno iskal in da je ni našel. So tudi samci, ki so našli svojo polovico in je vender nimajo. To so samci, ki so bili pač našli drugospolno bitje, za nje — po njih mnenju — vstvarjeno, ali to bitje jim je bilo od-

vzeto; preverjeni, da je tako bitje za nje le eno, so opustili vsako nadaljnje iskanje, osameli so, postali so samci, uživaje združitev le v spominu. To so veliki idealisti, cvet človeštva, ali malo, malo jih je... Ozrite se v krog svojih znancev in jih štejte, lahko jih boste prešteli! Odkrijmo se pred njimi... Visoko stoje ti kot samci nad vsemi onimi samci, ki so le posili — samci vsled kakega telesnega zadržka ali zunanjega n. pr. stanovskega pritiska, dasi tudi zadnjim moramo prisojati velik delež krepke volje in duševne moči — če vztrajajo!

Ali ti dvoji niso moderni samci, niso oni samci, ki tvorijo vsak zase že cel svet, za koje obstoja ves ostali svet z vsem, kar se v njen giblje in ziblje, le v toliko, v kolikor daje užitka njih lastnemu svetu; ti samci so vsak zase mikrokozem, mal sicer, ali neizmerno požrešen, nenasitljiv zaradi tega, ker izobči iz sebe in bacne od sebe zopet vse, kar je zanj že storilo svojo uslugo s tem, da se je samcu posladkalo! Med to, kar naj služi takemu samcu — le — v posladkanje in se potem vrže v stran, spadajo tudi stvarce — ženskice, ki naj ljubko plešicajo z nožicami — seveda le za samca, ki naj sladko migučajo z očesci in slastno štlukajo z ustnicami — seveda le za samca!... To so pravi samci, zaljubljeni vsamega sebe, prepričani pa tudi, da jih mora vse ljubiti. V svojem razvoju — vsaka stvar na tem svetu ima svoj razvoj — se vzdigujejo višje in višje do vrhunca samske popolnosti. Samec začetnik je sladek, sladkost se polagoma prevrača v grenkost, le samoljubje še posladka grenkega samca; pravo, popolno samstvo pa se pokaže še le pri kislem samcu, ki ga — nazornost je tudi tu umestna — v prenešenem pomenu imenujemo zagrizenega. Ti ljudje niso sol, ampak kis sveta! Naposled tudi samoljubje ne za-
leže več; kakor je vesel in živahen za-

četek takega izvirnega samca, tako žalosten je konec. Slava in zmage v mladosti so pač ščegetale živce nekaj let; ali kaj, ko so naposled živci tudi prepojeni s kislino in nedovzetni za vsako razdražitev! Pretekla prijetnost se presoja le kot vir sedanjih neprijetnosti; jeza in mršavost, vino in tobak, to so vedno se obnavljajoči znaki štirih letnih časov zrelega samca; sije mu le severna luč pesimizma. Njegov edini bog, ki je — prikrito ali neprikrito — le njegova oseba, mora celo slišati marsikako kletev.

Tu se kaže v malem pogubnost skrajnega individualizma: človek postane sam sebi najvišje, ker edino, merilo; on ceni vse drugo le toliko, kolikor ima osebno zanj cene, skrbi le za lastno udobnost in bognedaj, da bi privoščil delček svojega užitka komu drugemu brez osebne koristi!

Taki so pravi samci, načelni zastopniki samopašništva v človeštvu. Da bi svojega kruhka ne smeli snesti sami? Da bi ga morali deliti zakonito s kako Vido, Ljubico...? V svojo zabavo — to pač — bi ga že delili z raznimi — ljubicami, ali — le začasno, dokler pač traja zabava; potem pa je zopet prijetno biti samemu! Kdo bi skrbel za druge, ko imamo dovolj skrbi in dela sami zase? »Sam izhajam prav dobro, kako pa, ko bi bilo skrbeti za dva, za troje in več?« — Kak samec pa govori tako? Morebiti mal rokodelec, trgovec, delavec? Ki res lahko sne svoj kruh? Ne, premožnejši samci iz srednjih in višjih stanov govore tako, možje ali s trdno, izdatno plačo ali s premoženjem, ki jim osigura bodočnost. To so črni egoisti, ki grabijo za žrtvenik, postavljen svoji osebici, vse, kar jim kdo hoče ali mora prinesti. Zgrešili so prirodni zakon, zgrešili idejo človečanstva, oni so človeška kriptogamina! Priprost rokodelec more preživiti svojo rodbino in jo preživiti, donšajoč tako svoj prispevek na

oltar človeštva; višji uradniki tega ne more! Ubogi dninar si je naprtil dvojno, trojno, šesterno skrb na rame, sodnik s stalno plačo in postranskimi dohodki pa si ne upa preskrbeti družinice! Zato pa tudi dninar koristi pozitivno človeštvu več kakor ta sodnik; on ohranjuje človeštvu dvoje, troje in več pravih članov, sodnik pa redi človeštvu le enega -- trota!

Kdor ne mara ugoditi zakonom in zahtevan narave, ta pa tudi često občuti nje jezo; na vsak način mu ostanejo prikriti oni najlepši užitki, ki jih nudi priroda izpolnjevalcem njenih zahtev. Narava je vstvarila moža za ženo in ženo za moža, in sicer v pravem bistvu — ta zavest nam je tudi prirojena! — enega za eno in eno za enega; mnogoženstvo in mnogomoštvo so le izrastki tega naravnega razmerja. — Torej odgovarja popolnoma naravnosti in — naravnosti, da teži ženska po združenju z moškim in prav tako, da teži moški po združenju z žensko. Največja zlobnost in neodkritosrčnost leži v vednem in vednem predbacivanju, da ženske »tekajo« za moškim; nič manj, če ne bolj, tekajo moški za žensko.

Razlika je le ta, da se ženstvu nekaj zameri, kar je pri moštvu — menda — dovoljeno. Kaže se pač tudi tu, da velja na svetu vendarle najprej pravica onega, ki je baš na krmilu in ima baš moč v rokah. — Iz zavesti o tej moči pa se rodi samoljubje, iz kojega se porajajo često nazori, ki si skrajno nasprotujejo. Moškemu n. pr. zelo prija, ako se potezajo zanj ženske, zaveda se tem bolj svoje resnične ali dozdevne moči; in vendar je pripravljen vsak čas se izraziti zaničevalno v onih, ki dajejo njegovi moči životvornost, o ženskah: tako taji nehote in nevede resničnost svoje moči; saj mora biti piškava, ako je njena podstava tako slaba, da je vredna — zaničevanja.

Da je to izvajanje resnično, nam kaže nasproten slučaj. Kako slabega se čuti kak moški, za katerim ne »stopi« nobena ženska! Ogiblje se ženske, boji se je naravnost, najboljši znak, da se zaveda svoje nemoči. V pošteve pa ne pride za nas, da se iz takega človeka izcimi naravnim potem največji sovražnik ženstva: žaljeno samoljubje je najmočnejši vir sovraštva! Marsikateri izmed »slavnih« samcev, ki so jih pred kratkim objavljali časniki, spada med te...

Iz vsega tega je tudi umevno, da moštvu v celoti ne ugaja, ako se ženstvo poganja za večjo samostalnostjo; hitro so pri roki očitanja o rušenju priznanih principov, zlasti o pogubi nravnosti, ki ima, kakor vemo, v sebi mnogo konvencionalnosti. Ako so kaki navadi, napravi, vtisnila stoletja svoj pečat in kolek, se opaža sumljivo vsak korak izven nje; treba je zopet nekaj desetletij, da izgubi ta sumljivost svojčasno protizakoniti značaj in zadobi veljavo »že stare« uprave. Navada dela zakone in izpopolnjuje npravstvene nazore i drugod i tukaj.

Treba pa je stvar pogledati tudi od druge strani. Rekli smo, da je dejstvo, da »tekajo« i moški za ženskami. Ko bi verjeli romanom, bi celo rekli, da se moški kar neverjetno ponižujejo pred žensko. Dasi se v pravem življenju to pač ne dogaja v takem obsegu, ono dejstvo samo le obstoji. Potemtakem bi morale po gorenjem pravilu ženske prav tako prezirno soditi o moških, kakor sodijo obično moški o ženskah. No, to se često tudi godi! Vemo, da je dovolj žensk, ki nimajo nič kaj visokih pojmov o moštvu moških, posebno potem ne, kedar jih imajo priliko spoznati bližje — brez uniforme... Zlasti vidijo, da leži pomen onega moštva res prav mnogokrat le v priznanju zunanjega sveta; ako se odstrani nimbus in pretiplje vsebina, pa pride na dan toliko

medlosti... Kako pa, da stojé moški pri ženstvu vendar še v tako visokem ugledu? Najprej je vprašanje, jeli ta ugled res tako velik; svoje informacije dobivamo največ iz moških krogov, ki seveda govore sebi v čast. Nadalje je istina, naj bo za moške častna ali ne, da se ponižavajo pred žensko navadno le tako dolgo, da dosežejo svoj namen; ta prehodna, često prav kratka doba pa se rada — ker bi se je sramovali — pozabi ali vsaj prikrije; in svet, ki ga vlada moštvo, da temu početju svoj podpis. In naposled: so pač le razlike med moškim in žensko; kakor je po zunanjem utisu, po anatomiji in fiziologiji ženska drugačna kakor moški, tako je tudi duševno vendarle različna od moškega. Razlika je in bo obstala in je prav, da obstoja, dasi ni tako velika kakor trdijo in si laskajo radi moški, ali tudi ne tako majhna, kakor bi včasih rade ženske. Sicer še s konstatovanjem te razlike ni rečeno, da se razlikuje ženska od moškega le na svojo škodo, ali da pomeni vsaka razlika za moškega že napredek in prednost, ampak kakor vlada sploh na svetu, če prirode ne silimo, harmonija, tako imata oba spola vsak svoje prednosti in svoje pomanjkljivosti, ki jih drugi nima; le skupno tvorita harmoniško zvezo.

Na to se prerado pozabi; zlasti pozabijo na to obojespolski nadljudje, nadmož — zagrizen samec in nadženska — železna devica; sploh oni, ki zanikavajo potrebnost in naravnost konstantne zveze med seboj in med članom drugega spola; namenoma pozabijo na to emancipiranci in emancipiranke v slabem pomenu. Da, tudi emancipiranci! Redno se namreč prezre, da imamo celo mnogo več emancipirancev moškega, kakor jih je ženskega spola.

Tu bi naj posegli vmes reformatorji in reformatorice. Česa potrebujemo za

srečno bodočnost ne samo ženstva, ampak tudi moštva? Medsebojnega spoštovanja je treba. V njega dosego pa je treba najprej priznati, da imata oba spola svoje nepopolnosti: v njih priznanju leži prvi korak k objektivnosti, ki je je najprej treba. Oba spola sta sama ob sebi nepopolna, tvorita pa vrhunec človeštva v plemeniti združitvi, ki sta k nji nagnjena itak oba; združitve pa bo tem plemeniteja, čim večja je vrednost — intelektualna in moralna — obeh spolov. Zadnji stavek je pomemben zlasti za ženstvo. Vesel pojav je, da kaže ženstvo potrebo in smisel za višjo izobrazbo, za povzdigo izobraževalnega merila; zato zasluži, da se podpira vsestranski; zlasti možki naj se potezajo za dovolitev te omike; saj delujejo tako posredno v svojo korist in bodočo naslado. Združitve s takim ženskim bitjem bo nudila neprimerno večji in mnogostranejši užitek kakor z žensko, ki jo smatra človek le za »lepo stvar«.

Do take objektivnosti pa se seveda morejo povzdigniti le možje, ki se prvič čutijo sami toliko duševno visoke, da se ne bojijo za svoj ugled pred »izobraženo« družico, in drugič imajo toliko moralne moči v sebi, da premagajo vruga samohlepnosti in samouživanja, ki preži posebno v duši moškega na svoj plen. — Oboje je pri današnjih samcih težko doseči. Telesna in duševna razvajenost, podrejevanje vseh okolnosti le lastni udobnosti rodi v samcih naravnost bojazen pred zakonsko zvezo; k večjemu bi gledali pri zakonu na to, da si oskrbe z njim zunanjo prijetnost življenja — z veliko doto. Ali v zadnjem slučaju se boje vzeti »v kup« še bogato nevesto, češ, da je gotovo razvajena, olikana in samovoljna, tako da se je bati za udobnost in ugled. Izrecno torej tudi lahko trdimo: samci so strahopetneži v boju za življenje. Strah

prešinja samca, ko vidi, da njegov tovariš, ki ima isti zaslužek, preživlja sebe, ženo, otroke, služkinjo. Ne ve pa, da živi ta družina, svet v malem, zadovoljnejše kakor samec, ki je ali samotar ali kričeč družabnik; ne ve, da se je oropal najčistejšega veselja. Pač, včasih si nemara slika življenje svojega rodbini živečega tovariša, v urah, ki se pojavljajo pri vsakem v urah, ko bi človek rad odkril srce srcu, rad govoril kot človek k človeku, v urah, ko se čuti samec strašno osamelega, naj mu tudi dela družbo kozarec, knjiga, pipa, Giesshübler ali celo družica, vredna denarja . . .

Da bi vse to postalo drugače, bi se dalo doseči poleg potrebne preustrojbe značaja, ki za njo ni pozitivnih sredstev, tudi nekoliko z zunanjimi pripomočki, ki bi pri človeku, sprva le površnemu bitju, polagoma vplivali tudi globlje. — Naj bi se namreč pri vsaki stalno plačani službi jemalo v poštev, da samec po človeški pameti ne potrebuje — da-si porabi — toliko kakor tovariš oženjenec, oziroma da temu gre več. Saj tudi oženjenec stori dvakrat, štirikrat toliko za domovino, za človeštvo kakor samec — suha veja. Znan slovenski poslanec je rekel pri neki priliki: »Kdor skrbi za ženo in še nemara da domovini sina ali hčerko, ta jej koristi več kakor kot taki vsi pesniki, umetniki in — politiki povrhu«. Toliko mi ne trdimo, ali trdne rodbine so temelj državi, to stoji. Zato je zelo značilno, da Rimljani, najbolj državniški narod, niso imeli v svojem jeziku posebne besede za našega »samca«; razumelo se je samo ob sebi, da se oženi vsak dorasli mladenič.

Ko bi se samcem odkazovale nekaj manjše plače kakor oženjenim, ali ko bi se jim prisodil — o čemer se je v novejšem času že večkrat govorilo — poseben davek, ki ga je predlagal že stari Platon, bi tako priznanje zakona tudi vzdignilo njega ugled in egoizmu samcev bi se iz-

podbilo nekoliko tal. — Kakor so današnje razmere, je ureditev plač v tem oziru dvakratno krivična. Vzemimo le učiteljstvo: učiteljici se priznava povsod za precej odstotkov manjša plača kakor učitelju, gotovo, češ, saj one manj porabijo kakor moški učitelji; neoženjen učitelj pa uživa isto plačo kakor oženjen. Tako se godi krivica učiteljici, krivica oženjenemu učitelju; sploh pa je krivično oziranje na to, kar se porabi, ker bi smelo biti mero-dajno le, kar se zasluži in potrebuje; načelno krivično je seveda tudi zapostavljanje učiteljic, kakor bi bile inferiorneje; enako delo naj bi se plačalo povsod in v vseh slučajih enako.

Ko bi se na naveden način podpirala zakonska zveza, bi izginilo s sveta mnogo samcev in prav toliko samic ter bi bil velik del ženskega vprašanja rešen na najlepši, obema spoloma in celoti koristen način.

Potem bi imeli več »fantov«, krepkih in zdravih, več družin, manj črnogledov in sitnežev in precej manj samcev, ki niso — fantje!

ČASTNIK IN PROSTAK. ŽIGA LAJÁKOV-MOZIRSKI.

Geslo: Dulce et decorum est . . .
Horacij.

Gizdav kakor pavji rod
po boulevardu držno šeta,
lahen in droban mu hod
se med sabljico opleta.
Dviga mu čebelji stas
časti misel nebotična,
ko mu brčic mladi kras
gladi kvišku roka lična.

»Čast nad vse!« njegov mu stan
in »noblesse oblige« veleva:
Česa pa od te vsak dan
isti stan, prostak, zahteva? —
Tudi tebe car redi,
»hleba, kar je treba« da ti;
nisi li vojak i ti
in vojaci, niso brati? . . .

Siv se veteran smehlja
in z resnobnim deje znakom:
»Kadar smrt čez plan divja,
brati častnika s prostakom;
zapustivša bojni grom:
častnika ves svet proslavlja,
a prostak-prosjačec hrom
v bedi rodno vas ostavlja!...«

IMENITNA 50-LETNICA*). BOŽIDAR TVORCOV. KALUGA.

Dne 31. avgusta st. sl. minolo je 50 let, kar je vstopil na literarno tvorišče graf Lev Nikolajevič Tolstoj.

Den za dnem praznujemo važne i nevažne obletnice, i tudi petdesetletnica takega pisatelja, kakoršen je gosp. Tolstoj, seveda ni minevala bezsledno.

Vsi naši listi, ruski in neruski, od 31. avgusta so prepolnjeni zaglavij na temo 50 letnega služenja literaturi Leva Nikolajeviča. Pa čuden utis proizvajajo te ocene

*) Le malo je na svetu pisateljev, katerih ime bi bilo tako znano in tako čislano širom sveta, kakor je ime častitljivega Rusa Leva Tolstega. To se je tudi ponovno pokazalo o priliki petdesetletnice njegovega delovanja.

Tudi Slovenci seveda poznamo in čislamo Leva Tolstega ter zasledujemo literarne in druge pojave, ki so z njim v zvezi. Vsekako tega ne delamo tako točno in intenzivno kakor drugi, večji kulturni narodi n. pr. Francozi, Nemci, Angleži; oni se neporedno seznanjajo z delovanjem in mišljenjem Tolstega.

Te narode pred vsem zanimajo filozofična, umetniška in socijalna načela Tolstega. Mi pa crpimo svoje znanje o njem — žalibog — skoraj samo iz poročil tujcev in tudi to le površno in netočno.

Našemu listu je poslal k spominu petdesetletnice Tolstega naš rojak profesor g. Štifter iz Kaluge to kratko poročilo, ki nam nikakor ne ugaja v svojih zaključkih, ki pa je sicer zelo zanimivo in ga ravno iz tega vzroka priobčujemo. Tolstoj je nedvomno častljiv, velik duh, ki je globoko uplival na rusko socijalno zavest. Tako je najbrže tudi nova zakonska reforma glede nezakonskih otrok (o kateri prinašamo poročilo na drugem mestu) vzklila iz semena, katero se trudi vsejati v dušo človeštva veliki in resni sejalec z Jasne Poljane, kakor lepo zaključuje svoj članek o isti zakonski reformi M. B. v Berolinski »Die Frau«. Uredništvo.

grafove literarne delavnosti na svežega, brezpristranskega čitatelja. Protitolstovci začenjajo od »za zdravje« i končajo s »za upokoj«, kar je čisto umljivo in npravno za tistega, kdor vestno sopostavlja prve umotvore velikega pisatelja-umetnika s poslednimi pisanji zmedenega filozofa-moralista. Zato listovci pa so v svojih izvajah nekako podobni tisti vevrci, katero so muhasti otroci posadili na kolesce, katero se pa ne vrti ravno-merno, a suče se švepasto ter pričinja mali, nedolžni živalici veliko težav i muk... Tudi to je čisto npravno i umljivo: žal jim je Leva Nikolajeviča, boje se priznanja, da je iz božanstva istino umetalne, narodne misli g. Tolstoj pal na podnožnik malika pijanega, uličnega modrovanja... Pa vse te presoje so le mi-moletne, torej le maloveljavne, i mi označimo spomin dolgoletnega literaturnega delovanja g. Tolstogo svojeobrazno, z dvema beležkami, iz kojih prva pokaže, kako sodi g. Tolstoj o ruski sodobni literaturi, druga pa zasvedoči o veljavi Tolstovskih besed z ljudmi, kateri mu noč i den v njegovi živopisni Jasni Poljani ne dajo pokoja.

I.

Neki Polenec napisal je roman, kteremu je g. Tolstoj, se ve da po prosbi samega avtorja, predposlal predgovor. Iz tega predgovora so ruski listi mnogo zajemali. Mej drugim našli smo v »Rodni Reči« tak odziv velikega pisatelja o ruski literaturi, posebno o literaturi tekoči, njemu sodobni:

»Za mojo dobo, za kakih 50 let, vsršilo se je porazno poniženje okusa i zdravega smisla čitajočega občinstva. Opazovati moremo to poniženje v vseh strokah literature, pokažem pa le nektere, bolj vidne in bolj znane mi primere. V ruski poeziji, na primer, Puškina, Lermontova, (Tjutčeva navadno pozabljajo), pesniška slava prehaja najprej k pesnikom jako dvomljivim: Majkovu, Polonskemu, Fetu;

potem k Nekrasovu, ki nima ni kaplje pesniškega dara; potem k umetnemu i prozaičnemu stihotvorcu Alekseju Tolstomu; potem k enoobraznemu i slabemu Nadsonu, potem k čisto brezdnemu Apuhtinu; a zatem se uže vse meša, i javljajo se beletristi, ime pa jim je legion, kateri celo ne vejo, kaj je prav za prav umetnost i kaj pomeni to, kar pišejo, i zakaj pišejo.«

Taka sodba seveda ni lepa, ker ni pravična; odlična pa je le po svoji doslednosti: gosp. Tolstoj je uničil Boga, carja, narod, taisti gosp. Tolstoj je porušil tudi vse zakone estetike, i neki francoski kritik ima prav, če je povodom Tolstovskih nauk vskliknol: »Gospoda, vstanite, Scyth gre!« ...

II.

Si pač ni trudno predstaviti, kako morajo nadojedati velikemu pisatelju tisti posestniki — i Heleni, i Judeji, i akademiki —, kateri k njemu vzivljajo, mu čitajo svoje proizvode ter mu govorijo razne nebilice, po slovenski neumnosti! I se ve da g. Tolstoj ne bo razsipal svoje zaduševne misli i literarna mnenja pred vsakim prohodimcem, i se ve da on ž njimi ni iskren ter jim govori reči, pogosto ene drugim nasprotujoče. Neki sotrudnik židovskih novin po taisti »R. R.« pripoveduje o svoji besedi z grafom sledeče:

»Nordau, pravi Žid, tvrdi, da Lev Nikolajevič ne odobrava Niče-ja. (Nietzsche) Pa to ni res. Jaz pomnim besedo z grafom. Jaz sem besedoval s Tolstim tudi o Niče-ju, šla je beseda tudi o Nordau.«

»— Ne glede na to, da je Niče naj darovitejši iz vseh sodobnih filozofov, — rekel mi je g. Tolstoj (njegove besede sem si koj zapisal), — Niče mi je zdaj posebno drag kot more biti edini iz modrijanov, kterega resno zanimajo vprašanja o morali. Zdaj je vsa filozofija le metafizična.«

»— To pa še ni vse, da je on nadarjen in resen. V Niče-ju je nekaj več: Globoka iskrenost, ktera je tak redka in tak

draga nam v filozofu. Z Niče-jem moremo prepirati se, moremo mu ne pritrjevati, pa vselej moramo pomniti, da je on eden iz tistih umov, kateri se na sredini ne ostanjajo.«

Tako je govoril graf besedovavšemu ž njim Judeju. Zdaj pa čitajte iskrene besede pisatelja, ispolnjene sile in svete jeze i natisnjene in extenso v omenjenem zgoraj predgovoru romana Polenčevega. Ta goreča propoved nadaljuje misli grofove o tekoči, sodobni mu literaturi in intelligentnem občinstvu, se ve da najprej ruskem, a zatem i vsesvetnem. Glasi se pa tako:

»V naši dobi je nevednost »naobražene« tolpe zašla tako daleč, da vse istino velike mislitelje, pesnike, prozaike, kak starih časov, tako tudi 19. veka, smatrajo za odstale, kateri uže ne zadostujejo visokim i tenkim zahtevam novih ljudij. Na vse to gledajo ili s prezrenjem, ili z velikodušnim usmehljajem. Za posledno besedo filozofije v naši dobi priznavajo breznavstveno, neotesano, visokoparno in brez vsake zveze godljo (to pomeni ruska »boltovnjá«!) Niče-ja. Brezsmisleni, umetni nabor besed, zvezanih razmerom i rimo raznih dekadentskih stihotvorov, smatrajo za pesništvo višega razbora i svojstva; na vseh gledališčih stavijo piece, kojih smisla nikdo, se ve da tudi sam avtor, ne zna; v tisočih izvodov tiskajo i razpošiljajo, pod firmo umetnih proizvodov, povesti i romane, kateri nimajo v sebi ni vsebine, ni umetnosti...«

Če je to pisal g. Tolstoj iskreno, od vsega svojega srca, kakor menijo nekteri ruski pisatelji i drugi, priprosti ljudje, kateri se radi bahajo, da so si zakupili i tolstovščino i samega Tolstoga, — tedaj je pa že veliko gorje najprej ruskemu liberalno-anarhičnem občinstvu in dijaštvu, klanjajočemu se »velikemu starcu« kot edini, dasiravno tudi ne polni avtoriteti; potem gorje tudi tistim Slovencem, ki v ruski »naobraženi tolpi« vidijo predstavi-

telja progressa v Rusiji (pa kakega?! — o tem pa nikdo menda resno ne misli...) ter jej zato sočutijo ter njenim »korifejem« à la Maksim Gorkij kurijo i kadijo, da je »vonjava« slišna daleč za predeli Slovenije, žalostne, v poslednji dobi raskosane i razmesarjene od bezumja Slovencev; i končno gorje, največe gorje pa samemu grafu Tolstomu, kateri si je sam mej prvimi prizadeval, da bi na pepelišču minuvših autoriet vzdignol si spominek svoje slave, ki se svojim vplivom najizdatneje pomaga, da »v tisočih izvodov izhajajo ter se širijo« po vsej brezpredelni ruski zemlji z velikim uspehom take knjige, »take piece, povesti i romani«, o katerih tak goreče, tak silno, tak srdito in uničevalno govori Lev Nikolajevič, sramoteč se svojo oholoj osodoj priznane, vsakemu ruskemu srcu predrage pesnike, kakoršni so Majkov, Polonskij i Fet, kar pa ga kar nič ne ženira, da se z avtorji teh piec, povestij i romanov à la Čehov en comp. z Maksimom Gorjkim večno brata i peča, a na svetlopisih se ž njimi celo objema da jakša... Hus bi menda tudi na to zrelišče vskliknol: »O sancta simplicitas!« Po našem pa bo bliže k istini, če rečemo: »Mundus vult decipi, ergo decipiatur...«

FANTAZIJE IZ LJUTOMERSKIH GORIC. SPEVAL V. S. FEDOROV. DUNAJ.

Tisoč krilatih želja
v najinih dušah vzkipeva,
kadar na tih večer
sobica v mrak se odeva.

Širijo takrat v vsemir
carstva se naj' nega meje...
Ljubica, dober je Bog —
sreče dih v carstvu nam veje.

Ljubica, dober je Bog —
kadar v viharju ognjenem
vozi nad nami se tod,
se te v ljubezni oklenem,

Ljubica, dober je Bog —
kadar na ustnih otroških
v sladkem smehlaju ga zrem,
sanjam o dnovih proroških.

* * *

Krvavi na vztoku, krvavi...
Zarja mlada novi dan oznanja —
Težke sanje duša moja sanja,
tam na vztoku zarja krvavi.

Težek, mračen nam prihaja dan.
Solnce ni... viharji se rodijo,
v vrhah tam lesovi že šumijo...
Aj, viharen nam prihaja dan.

Krvavi na vztoku, krvavi...
Težke sanje duša moja sanja;
zdi se mi, da zarja nam oznanja
novo dobo, čas viharnih duj.

Dnij viharnih, ko krvavi boj
ljudstvo bije za pravice svoje,
v smrt pošilja svoje krepke roje —
Težek je za pravdo sveto boj...

* * *

Sen jutranji vzplul je nad gorice
in objel jih z zlatimi trakovi
in objel jih z mladih cvetk je vonjem,
ki z nebeško roso okrepcane
so kelih razgrnile svoje,
da dario jutranjo daritev.
Zadehteli v oknih karanfili,
zadehteli v gredah hijacinti
pa so dušo opojili mojo
in zvbili v sobico me tiho...
Zarja vzhaja nad gorice naše
in oznanja sinji dan seljaku,
ki spočit od težkega napora
krepke volje spe na delo novo...
Zarja vzhaja meni v sobi tih,
ah, na licih tvojih zarja mlada,
iznad zarje pa dve svetli solnci,
solnci dve — detinji to očesi...
Pa poklekнем pred cvetočo zarjo
in pred solnci jasnimi poklekнем,
smeh božanski plava mi na ustnih.
In zadivljen vzkliknem v božje jutro:
»Zdrava, zarja mladega življenja,
zdravi, solnci svitli, moj ponos!...«

MAGDALENA.

J. S. MACHAR. Z DOVOLJENJEM PESNIKOVIM
PREVEL ANT. DERMOTA. PRAGA.

X.

Na fačadi v zlatem lesku
česka krona se leskeče,
spod visi pa znani venec
s suhih igličastih vejic,
skoz vežo na dvor se pride
(veža polna je vonjave,
ki tišči sem skoz odprta
vrata kuhinjska). Za dvorom
gor stopnic pelja sedmero,
in na vrtu si. Kostanji
tu raztezajo košati
svoje veje nad belimi
mizicami. In velike
sredi miz stoje svetilke,
v nji komarji se in vešče
slepo zaletavajo. Krog
v pozah složnih, malomarnih
tu sede meščani (tisti
le, ki prisegali so na
prapor opozicni, noga
vladnih nikdar sem ne vstopi).
Tu v razgovoru sedijo,
sodijo o politiki
in pa še o tem in onem,
izpijó po 2 al 3,
pušijo in zakvartajo
in odhajajo domov.

Pod verando, koje stene
so polepljene z nebromem
slik izstriženih iz naših
časopisov, okrog mize
honoracija poseda.
Tu se vodi politika
v svojem slogu: serijozno
mestna in deželna tu se
rešeta, državna, celo
evropejska; tu sestavlja
strateg doktor za vsak boj
na šahovnico rotovško
svoje zvoljene figurce;

zaupniki tu zvedo še
z rokopisov invektive
in škandale, kar v bodočem
broju ima »Prosti Občan« —
In želje županje često
vidijo verando to (krog
poldevete zvečer), kako
dinamit jo anarhistov
vrže v zrak, — oj, slastna slika
toča žal, da samo slika!...

Devet ura... V žoltem svitu
vrt topi se. Polno je.
Popoldné nevihta mala
je shladila žgoči grad.
Tako sveže prosto je tu.

Pod verando danes dolga
miza stoji. Crème tu ves je
opozicni. Doktor, Jurij
z zaupnikom stranke z Prage,
stotnik Knotek, kupec Iskra,
davkar in lekarnar, oba
pristava in svetnik Vrzal,
medicinae universae
doktor Řehák, kramar Vrba,
glava občanskega kluba,
odličnjaki veteranov
(belih namreč) — vsi nekako
v slavnostni so dobri volji —
gospod z Prage — ki je del
centra naše politike,
ki odhod jim luč prinaša
poleg raznih pikantnostij,
Jurijev gost, dober znanec
doktorjev — in okrog mize
vsak navidezno pazljivo
sluša, kaj se govori, a
vsakdo misli v duši svoji,
kaj pove naj, kdaj, kako, da
kar najlepše uveljavi
se in vseh krog mize nase
bi pazljivost obrnil.

Živo tu se debatuje.

Kramar Vrba hvali dnešni članek z »Listov Narodnih«¹⁾:
 »Nuž, Ty rozsud', český lide!«
 (Ljud naš — bralec moj, oprosti avtorsko mi temeljitost — bode naj sodnik najvišji vseh dejanj poslancev svojih. Ljud naš ljud je izobražen, koj spozna z instinktom zdravim, kaj mu hasni, kaj mu škodi. Ljud naš davno je spregledal slabo babjo politiko siromašne vladne stranke. Ljud naš bo jo sodil, bode jo obsodil. Neomajne in odločne za najhujšo opozicijo najde može, z drugim glasom zagrmè ti v praškem zboru. Ljud naš pošlje i na Dunaj druge ljudi. Tam drugačna bo beseda. Naš dvorepi lev se mora v moči zopet pokazati. Dvanajst let ga vodi ondi zaprodana vladna stranka zvezanega po cirkusu k smehu lumpov, k sramu vlasti. Krvni greh ta naj poneha. Vso državo naš živi ljud z žulji svojimi — zahteva pa le svoja sveta prava — in dobi jih. Ker odpira temu se, kateri trka. Novi ljudje bodo bili z močno pestjo — in tak dalje, na treh polnih stolpcih vsega.)

Zaupnik se pa smehljaj je tajinstveno in pomembno kakor človek, kateri vsem in vedno vidi za kulise.

Nekaj časa že je kašljaj, roke mel si in presedal se lekarnar, nekaj htelo

mu je z grla, ko pa praški gospod vljudno ga pogleda, pogled ta ga osrči.
 — Čudno ni, je del, če tu na kmetih, daleč od življenja, ni vse mu zadosti jasno. Domoljubi so odločni, opozični vsi so tukaj, on, lekarnar tudi, samo v marsičem da ni na jasnem. Tako: kakšen je razloček baje med »Staro« in »Mlado«?

To je del in se oddahnil.

Doktor je zardel, odskočil.
 »Majhna šala, majhna šala ljubega lekarnarja«, pravil je zaupniku osramočen.

Ta smeji se, kot da formo to sprejemlje.
 — Sicer pa, začenja resno, čudno prav nič bi ne bilo, če gospod zares tak misli. Stokrat so ga tak vprašali že po Češkem. Ta razloček bi z metaforo povedal: tu je vogel (in odgrne z vogla mize beli prt), pride »Staro« — in poskuša, maje — vogel pa drži le. Dunaja ljubav je vogel. »Staro« pa se mirno vsede, z nohtom robka male trske in miruje. Pride »Mlado« in pogleda — vogel trden. Vdari s pestjo — vogel pada mu v naročje. To razloček. (Zaupnik ob vogel trešči.)

Kot preslišal zadovoljni »ah« bi svetnika Vrzala, zaupnik nadalje resno jim razlaga opozicijo Irov in hrvaških bratov.

¹⁾ Glavni dnevnik mladočeški in svobodomiselní.

Govor svoj krasi z dovtipi
in bon-moti, češ, da so od
Bismarka, Napoleona;
časih vplete anekdoto,
ki se kaj prijetno čuje,
dasi k stvari ni ne spada.
Po efektne enem stavku
(zaupnik je baš prehajal
k našim stvarjem) s čilim skokom
stotnik Knotek oglasi se.
(Peuzjonist ta se oklenil
opozicije je zaradi
opozicije; a po mestu
slul je kakor takten človek,
mož vsestranski, ki ve zmirom,
kak se vesti, govori o
vsem in zmir interesantno;
njega mnenje je veljalo;
vso vojaško karijero
spolnil je do pike; bil je
z tistih starih sinov Marta,
k z vsestransko izobrazbo
imponirajo povsodi —
oni pa so petkrat, šestkrat
si prečitali pazljivo
Webrovega »Demokrita« —
knjigo to edino v žitju.)
Resno govori in mirno
o armadi to in ono,
kar naenkrat pa preskoči
k Temešvaru, kjer baje bil
let deset je, potlej k Ogrom,
k ostri njih politiki,
k plemstvu njihovemu, ktero
vodi ondi vse, primerja,
sklepa, zaključuje, meri
z okom soglas poslušalcev.

— Čas poteka. Zmiraj nosi
še natakak sok brunetni
v steklenicah z barvanimi
pokrovi. Krog miz potihem
govori se, dim tabakov
v krogih modrih okol lučij
zviija se. —

Beseda nima
teka pravega. Tu Jurij,
ali doktor, al lekarnar
reče kojo. Plemstvo naše
vsi obsodijo. Naš spas je
samo v čistem demokratstvu,
v tem iščimo silo našo.
Za pol veka že baje ne
bo več plemstva. Saj ga nima
več Amerika.

Otožno
kupec Iskra se spominja
plemstva naše krvi, ktero
padlo je na staromestnem
trgu ali pa v daljavi
v morji tujem utonilo.¹⁾

(Slab smehlaj črez obraz suhi
švigne doktorju: enkrat na
teden kupec Iskra plemstva
tega se spominja, vedno
z istimi besedami —
sicer le molči.)

»Pač·bilo
z nami bi drugače, če bi
še živelo«, črez navado
Iskra danes pravi.

Davkar
puši, kima z glavo. Težko
vzdihneta adjunkta.

Daljši
govor spet spusti zaupnik.
V položaju takem kakor
mi nobeden evropejski
narod ni. Da v naših žilah
kroži kri vsa suženjska.
Kdo preživel belogorsko
bitvo še je? Ljudstvo slabo,
ničemniki, zatajivši
vero svojo. Podla kri njih

¹⁾ Za protireformacije je bilo 27 najboljših čeških
plemičev usmrčenih na staromestnem trgu pred rotov-
žem v Pragi. Na tistem mestu stoji sedaj soha — Ma-
rije Device ... Drugi češki plemiči, ki se niso uklonili
verskemu naziranju protireformacije, so se morali izseliti.

združila s krvjo se tolpe
 vsiljencev je tujih. Res, da
 kdaj je bila taka tolpa
 v starem Rimu, utečenci,
 roparji in soldateska —
 Romulovo mesto z njimi
 vzrastlo, vzcvetlo je. Pri nas ne.
 Dnes še kroži v žilah naših
 kri prokleta. Ljudstvo podlo,
 brez načel je. Mal moment:
 Potovaje po Avstriji,
 v najoddaljenejših krajih
 našel krajane je -- zmiraj
 samo v službi policije!
 Bedno, bedno...

Te besede
 močno vplivale so. Stotnik
 Knotek z glavo prikimuje;
 Vrzal si čehra obupno
 lase sredi razčesane;
 kupec Iskra plašno gleda
 na »Národní«, na besede:
 »Nuž, Ty rozsud', český líde! —«
 a boji se oglasiti;
 davkar divje dim je pihnil;
 pristavoma izraz žalni
 spet v očeh tičí. Le Jurij
 z doktorjem sta malomarna:
 20 krat že slišala sta
 frazo to-le v žitju svojem,
 časih se ju je prijela —
 zdaj pa sta že tópa zanjo.
 Medicinae universae
 doktor Řehák skripec čisti,
 mežikave oči rjave
 v zaupnika mi zapičí:
 »Zdi se, da gospod pristaš je
 teorije dedičnosti?«
 pravi z glasom škripajočim.
 »Rečem vam, da je nesmisl.
 To je, kot z boleznimi:
 Ta al oni danes sede,
 zguba čelo, pa oči si
 buli in že p'še, piše:
 Novo našel sem bolezen:

morbus — icus — — itd.
 V knjige dá to, v časopise —
 črez 3 mesce 300 ljudij
 ima že ta morbus — icus.
 Pojdite se mi solit.
 Ak ne ve kdo, kaj početi,
 teorije si izmišlja
 in sisteme in to tiska.
 Kar nekomu pade v glavo:
 teorija dedičnosti!
 Dobro! Brž ji sleci srajco.
 Tega, onega v njo vtakne,
 to rodbino ali ono,
 celi narod — nič ne dene.
 To je jako duhovito,
 to frapira. Teorije
 te se zdaj kar léžejo, in
 vsaka ima filozofsko
 kožo. Potlej rjove: Reim' dich
 oder ich fress dich —«

»No slava!
 tu lekarnar bučno vzklikne,
 »spet za, »Matico« šestica!
 To za nemščino je kazen«,
 se k zaupniku obrača.

In v plehasto pušco vrže
 Řehák desetico. »Pravim«,
 nadaljuje on še strožje,
 »Ljudstvo dobro je. Naravnost
 vzoren materjal je to.
 Koliko nas je? Preštejte!
 In zdaj glejte: kaj imamo
 davkov narodnih! In vse to
 brez mrmranja, pa, kaj pravim,
 z navdušenjem plača narod.
 On poda se disciplini,
 kakšni disciplini! Prosim,
 spomnite se le volitev
 v letih 70!¹⁾ To
 čas je bil moči, poskušnje!
 Kak so stale trde glave

¹⁾ Češki poslanci so takrat tirali abstinenčno po-
 litiko. Vlada jim je razveljavila parkrat mandate, a
 ljudstvo jih je vedno iznova izvolilo, često enoglasno.

proti Dunaju kot zid! Ta
 kri je slaba? Vraga! Pojte!
 Ljud je dober, strela udri
 njega vodje!... Dalje prosim:
 Kakšne šume knjig na leto
 v naši tiska se deželi!
 Kakšno šumo celih plaht
 tiskanih! — tu mislim naše
 časopise! — Kak ogromen
 davek narod tak plačuje
 za osvelo, ali veste
 to, gospoda? Samo da bi
 mu osvelo tudi dali!
 Tu ga dvignete na prestol,
 kot bi suverên bil Vaš,
 — prosim, semkaj-le poglejte!
 («Národní» jim tu pokaže)
 če ne zvoli vas, je čreda
 slepcev glupih. Njega ogenj
 za nič prazen se razdraži
 v divjo strast, dočim bi moral
 čuvati ga kakor zlato;
 stokrat v letu se napenja
 moč njegova za streljanje
 v tarče efemerne; kakor
 žogo mečete ga gori
 do oblakov in ob zemljo;
 raj obljublimate mu zlati,
 če vam to stori al ono —
 ko pa narod, kakor dete,
 ki razvajeno je, začne
 opominjati, kričati,
 pa vi pridete: Hm, ljud naš
 kri skaženo je podedval —
 vse zaman je. Bedno, bedno!!!

Tak govoril bi brez konca...

Rečem le: ljud naš je struja
 reke močne in velike,
 moč spoznati, porabiti
 jo v razumno, dobro delo —
 ne pa sestri v ladjico, na
 njo pa praporček vtakniti,
 dati bogve kam se vesti,
 to naj vsak za cilj imel bi,
 kdor se rine tja v ospredje.«

Medicinae universae
 doktor Řehák, rdeč v obrazu,
 krepek dušek je potegnil.
 (Bralec moj, nikakor avtor
 ni z Řehákom solidaren:
 on je to govoril, njega
 sodba velika zadeni
 inkvizicije. Avtor roke
 si umije. Ni spodobno
 od Řeháka, da vgovarja
 praškemu gospodu. Kajti
 vpliv ta ima, ostro pero —
 on naj na pristojnem mestu
 vse naznani, po navadi
 dá Řeháku, kaj zato.)

Slabo, slabo učinkoval
 govor je pri mizi. Vsak je
 čutil mučnost položaja:
 preostro polemizoval
 Řehák je z gospodom praškim.
 Sploh Řehák se po pomoti
 štel je v vrste opozicije.
 Tu jim ni bil dobrodošel,
 on pa se kot trdi slepec
 ni umaknil. Ugovarjal
 vsakemu je govoru. Le
 eno dobro stran je imel:
 Kregal ni se, le povedal
 svoje je in molčal. Pa so
 ga trpeli doslej. Taktno
 znova zaupnik pričinja.
 Zmuzne gladko se od tega
 govora. češ, itak v večjem
 strinja s tem se, kar bi rekel
 on še dalje, o vprašanju
 socialnem. Njega stanje
 po Evropi zdaj nariše,
 potlej pri nas. Brž povdari,
 da naš narod ne sme nikdar
 barve nje priznati. Sicer
 narod je ob ekzistenco.
 Kmet, meščan — v teh moč je, to je
 narod češki pravzaprav, a
 delavstvo je nam Hekuba.
 Vprašanje to mora biti

rešeno — pa ne od nas. Naš
narod baje rešil dvakrat
dvoje vprašanj je evropskih,
Husitje in Bela gora,
— a pri tem bi bil se skoro
skrvavil — (nemirno doktor
Řehák je mencial in tiho
v brado svojo godrnjal:
»Že spet nova teorija,
ta, gospodje, vas pripravi
lahko ob reputacijo.«.)
— to stremé naj drugi večji
narodi, mi bomo vzeli
jedro kar izlupljeno —
zaupnik tak nadaljuje,
zopet ga humor obide,
zopet vpleta anekdote,
zopet z njim soglašajo in
delajo opazke, mnenje
svoje javljajo in sanje,
svoje težnje, svoje želje.

Potlej pa razgovor stopil
je z visokega koturna.

K mizi stol krčmar pristavi,
(debel, resen mož, ki v mladosti
let deset je pri pehoti
služil bil za trobentača,
podnačelnik veteranov
[belih], bogataš, ki stremil
za edinim ciljem je: na
sedež srenje svetovalca)
se obrne k Juriju in
pravi, da bi Jurij moral
kot poslanec brigati se,
da i njega rojstno mesto
bi železnico imelo.
Opozarjal je, kako bi
ves okraj vzcvetel, kako bi
mesto v zlatu se topilo;
kak naj Jurij na to dela,
da bi dala slavna vlada
garnizijo mestu, morda
kar dragonce (v celi govor
vtikal razne je spojnike:

»če«, »seve«, »čeravno«, »ako«);
rekel je, da Jurij lahko
šel bi z mestnim odposlanstvom
prosit, govorit k ministrom,
češ, tako se dela splošno.

Jurij mu obljudi.

Pije,
puši se, in čas poteka.
Mirni govor dalje suče
se krog mesta, njega teženj
in ljudij. Na vrsto pride
vladajoča stranka, zprva
moški in za njimi ženske.
Dosti ve pikantnega se
o marsikteri. Vse smeji se.

Tu lekarnar pripoveda
o Klotildi, lepotici
veli z hiše tam na trgu;
pravi o sesiji tisti,
o pogovorih pohotnih
mestnih dam, ki jih Klotilda
poslušala je za durmi — —
Kar obstane... jeca... mora
omeniti i Lucijo,
pa ne ve, kako.

Tu doktor
mu pomore. »Mi že vemo —
sam pa spretno pripovedko
dovrší. In smeh izbruhne.

»Ti pa reci«, se obrača
k Juriju razposajeno,
»kaj imaš s to deklíco?
Tak strupene vse so nanjo
ženske. I, razumem: krasno
dete. Moja žena pa je
vendar dosti liberalna —
slišati o nji nič noče.
Je-li res, kar govori o
tebi se, o nji? Ti tukaj
si med svojimi!«

Počasi

Jurij svalčico prižiga.
Nekaj prsi mu dviguje,
čut ponosa, kot bi hotel
v slednjem hipu se povspeti
na hrbet visokega
konja in z njega loviti
pogled občudovanja, ki
z njim ga ljudstvo bo motrilo.

Razloži jim vso dogodbo :
o sestanku v tisti hiši,
o prečistem prvem vtisku,
nje očetu, njeni duši,
o namenu, da poštenim
vrne jo ljudem (o sebi
govori zmir z narejeno
malomarnostjo površno),
o molčečnosti jim pravi,
ki jo tukaj je prepadla,
o naklonjenosti tefe
k Luci, in ogorčen nizko
opravljanje vse zavrača,
ki na njo leti po mestu,
ne razume ga, le to ve,
da se z njim ljudje nekteri
sam sebe obsojajo,
kot sploh vsaka sodba vedno
le obsodi lastno podlost.

Ko skonča, kozarec dvigne
doktor in z zanosom v slavo
čiste humanite, v slavo
Jurija nazdravlja. »Slava !«
se napiva in se trčí —
Jurij klanja se.

In govor
je pojema. Par besed še
pade tu pa tam. Gospodje
stari gledajo na uro :
že enajsta. Na vrtu je
skoro pusto. Le nekod še
kártajo. In mize prazne
svetijo se. V kotu dremlje
piccolo v temi. Gospodje

vstajajo. Plačujejo in
gredo...

Lepa noč. Na nebu
temnem se leskeče tisoč
zvezd žarečih, migljajočih.
Vlažno sveži zrak trepeče
vonja poln iz bližnjih vrtov.

Doktor, zaupnik in Jurij
skupaj gredo. Njih koraki
z drugih koncev ulic glasno
se odmevajo. Molče
gredo. Zdaj zategnjeno
stražnik nočni že enajsto
nekje piska. Iz daljave
čuješ, kak pes žalno tuli.
Labski jez šumi.

Tu doktor
postoji : »Povej mi, Jurij,
kot možú mož : je razmerje
tvoje s tisto devo res tak
čisto, reciva : platonično ?«

»Da«, dé Jurij ostro, krepko.

Doktor vzbruhne : »Veš, prijatelj,
naj ti rečem, kakor mislim :
»Ti si osel!...«

O—sel, o—sel !«
po napevu s »Trubadurja«
je zapel te dve besedi
s suhim in hripavim glasom.

LISTOPAD. UTVA. TRST.

Hladan mi vetrec lice boža,
objema jesen pozna svet ;
za listom list iz vej odpada,
za cvetom pada roži cvet.

In v grob — pokladam jaz ljubezen,
mladost in srečo v grob leden ;
na čelo pa spominske črte
oprezno riše mi jesen...

BORIS GODUNOV. A. S. PUŠKIN.
PREVEL EDVIČ.

VII.

Litavska meja.

(16. oktobra leta 1604.)

Knez Krubskij in samozvanec, oba na konju. Polki se približujejo meji.

Krubskij (prijahavši prvi). Glej, to je naša ruska meja!

Rusija! Domovina! Jaz sem tvoj!
S preziranjem otresem prah tujine
Z obleke. Žejno diham novi zrak,
On je domač! O, oče moj, sedaj
Se je potolažila tvoja duša
In veselé se v grobu ti kosti!
Naš stari meč je zopet zablščal,
Ta stari meč -- strah temnega Kazana,
Ta dobri meč — moskovskih carjev sluga!
In zopet se še enkrat poigrá
Za svojega bodočega vladarja!

Samozvanec (jaha tiho, s sklonjeno glavo). Kak srečnež on! Kako se veseli

Njegova čista duša v svoji slavi!
O, vitez moj, kako zavidam tebi
Sin Krubskega, v tujini odgojen,
Pozabivši žalitve pretrpljene,
Popravivši njegove prejšnje krivde
Pripravljen si preliti svojo kri
Za mene, carja zakonitega,
Vrniti domovini... Prav imaš,
Lahko plamti v veselju tvoja duša.

Krubskij. Mar se ti ne raduješ v svojem duhu?

Glej, naša Ruska; tvoja je, carjevič:
Tam čakajo te srca tvojih zvestih.
In Kremelj, Moskva in država tvoja.

Samozvanec. O Krubskij, lila se bo ruska kri!

Vi ste pograbili za carja meč;
Vi čisti ste, jaz peljem vas nad brate.
Nad Ruse Litvo sem pozval in kažem
Sovragom našim v Moskvo sveto pot!
Daj Bog, da ne bi náme pal ta greh

Ampak na té, Boris — carjeubijca!
Naprej!

Krubskij. Naprej! Gorje mu, Godunovu!
(Odhajajo. Polki prekoračajo mejo.)

Carska zbornica.

Car, patrijarh in bojarji.

Car. Je-li mogoče! Razmenih ubežni
Na nas zlodejské svoje čete vodi,
In se nam drzne grožnje pisati!
Dovolj! Čas je pomiriti brezumca.
Odidita, Bosmanov, Trubeckój.
Pomoč je treba zvestim vojskovodjam;
Uporniki oblegajo Černigov,
Rešite mesto in meščane.

Bosmanov. Car,
Tri meseci ne bodo še prešli
In že umolkne glas o samozvancu;
Pripeljemo ga v Moskvo, kakor divjo
V železni kletki zver. Za to pri Bogu
Se ti rotim. (Odide s Trubeckim.)

Car. Ponudil je pomoč
In zvezo švedski kralj nam po poslancih
A nam pomoči tuje ni potreba.
Dovolj imamo svojih še vojakov,
Za odvrnitev izdajic in Lahov.¹⁾
Odrekel sem. Ščelkalov, pošlji brz
Na vse strani povelja k vojskovodjam,
Da konja naj zajahajo, ljudi
Pa pošljejo po prejšnjem naj v službo;
Po samostanih naj odberejo
Služabnike menihov. Prejšnje čase,
ko je grozila domovini beda,
So še menihi sami šli na boj;
No njih motiti nočemo sedaj:
Naj rajši molijo za nas. Tak je
Ukaz naš in bojarjev odobrenje.
Sedaj pa rešimo vprašanje važno:
Vi veste, da predrzni samozvanec
Nesramne govorce je raznesel;
Povsod njegova razposlana pisma
Vsejala so nemire in sumnitve;
Po trgih šepeta se o uporih,
Kipe duhovi -- treba jih shladiti...

¹⁾ Lahí so zaničljivo Poljaki.

Začeti s kaznovanjem bi želel,
A s čim, kakó — rešimo zdaj. Ti prvi
Si, sveti oče, reci svoje mnenje.

Patrijarh. Naj bo Najvišji blagoslovljen,
ker ti

Je vsadil v tvojo dušo potrpljenje
In vsmiljenje, o veliki vladar!
Ti grešniku ne priželiš pogube,
Ti mirno čakaš, da preide zmeta.
Preide. In resnice večne solnce
Obsije vse.

Tvoj zvesti bogomolec
V stvareh posvjetnih moder ni sodnik,
A danes drzne se podati glas :

Ta vragov sin, ta razmenih prokleti,
Razglasil se je za Dimitrija ;
Odel se je nesramno, ko z obleko
Ukradeno, z imenom carjeviča ;
Raztrgati ga treba je samó
In samega bo sram nagote svoje.

Sam Bog pošilja nam to sredstvo :
Od tega je prešlo, o car, šest let,
To samo leto, ko te je Gospod
Za našega vladarja blagoslovil —
Prišel je k meni na večer enkrat
Pastir navaden, že pileten starec,
In mi povedal to prečudno stvar :
»V mladosti«, pravi mi, »sem oslepel
In nisem vedel ni za dan, ni noč
Do starosti. Zastonj sem se z želišči
In s tajnimi zagovori ozdravljaj ;
Zastonj sem vedno hodil romat
Na grobe naših svetih čudodelcev ;
Zastonj sem z blagoslovljeno vodo
Iz svetih vrelcev si kropil oči —
Gospod mi ni hotel poslati zdravja.
Nazadnje sem izgubil vso nadejo
Frivadil sem se temi in še v sanjah
Stvari vidljivih nisem videl več,
A sanjal sem o zvokih le. Enkrat
V globokem snu začujem deški glas,
Ki mi začne : Ustani, striček, pojdi
Ti v mesto Uglič, v cerkev Spremenjenja ;
Tam se pomoli grobu mojemu,

Bog je usmiljen — tebi oprosti.
A kdo si ti, sem vprašal deški glas.
Dimitrij, carjevič sem. Car nebeški
Me je sprejel med svoje angeljce.
Postal sem zdaj veliki čudodelec.
Le pojdi, starček ! — Vzbúdim se in mislim :
Kaj? Morda mi v resnici hoče Bog
Podeliti na stara leta zdravlje.
Pa pojdem — in takoj sem šel na pot.
Prispel sem v Uglič, pridem v stolno cerkev
In tam obrede svete sem poslušal.
Tako se je razvnela duša moja,
Da sem se sladko jokal, kakor da bi
Iztekala slepota mi s solzami.
Ko se je narod že razhajal, rekel
Sem vnuku : Ivan, pelji me na grob
Carjeviča Dimitrija. In deček
Popelje me — in komaj sem izmolil
Molitvo tiho nad njegovim grobom —
Odprle so se mi oči, uzrel sem
Ta božji svet in grob njegov in vnuka.«
Glej, moj vladar, to mi je rekel starec.

(Občno vznemirjenje. Med govorom si briše Boris obraz
nekolikokrat z robcem.)

Pošiljal sem ljudi nalašč v Uglič
In potrdili so mi, da so mnogi
Trpini zopet zadobili zdravje
Na ta način pri grobu carjeviča.

To je moj svèt : Prenesimo ostanke
Presvete v Kremelj in jih položimo
V Arhangeljsko svetišče ; takrat narod
Prevaro jasno izpozna zločinca.
In moč hudože zgine kakor prah. (Molčanje.)

Knez Šujskij. Presveti oče, kdo za pota ve
Vsevišnjega? Ne sodimo o tem.
On lahko da mladeniča ostankom,
Da ne zgnjijo in silo čudodelstva ;
A treba tudi je preiskovati
To novo stvar marljivo, nepristransko ;
No moreš misliti na tako stvar
Veliko, ko si v takih burnih časih?
Ne rečejo-li, da svetinjo drzno
V posvetne svrhe le zlorablamo?
A narod je tako še negotov.
Tako je že dovolj teh govoric!

Ni čas za to, da bi razburjali
 Ljudi z novostjo tako mi prevažno.
 Sam vidim, da je neobhodno treba
 Uničiti glas tega razmenih.
 Za to je drugih sredstev — še prostejših.
 Tedaj, vladar, če meni dovoliš,
 Pokažem se na trgu narodu.
 Tam bom svaril jih in jim prigovarjal,
 Prevaro črno klateža odkrijem.

Car. Naj bo tako! Vladika patrijarh,
 Potrudi se v palačo mojo priti:
 Jaz moram danes s tabo govoriti.

(Odide, za njim vsi bojarji.)

Eden bojar (tiho drugemu). Si-li opazil ti,
 kako je car bledelel,
 Kako so ga oblike znojne kaplje?

Drugi. Priznam odkrito, da si nisem upal
 Prav nič, še ne povzdigniti očij.

Prvi. Knez Šujskij je vse rešil. To je tič!

* * *

Ravnina blizu Nogoroda-Severskega.

(21. decembra leta 1604.)

Bitka.

Vojaki (beže v neredu). Nesreča! Nesreča!
 Carjevič! Lahi! Oni, oni! (Pride polkovnik
 Margeret in Valter Rosen).

Margeret. Kam? Kam? Allons...
 nazaj!

Eden iz beguncev. Sam pojdi nazaj,
 če te je volja, prokleti nevernik.

Margeret. Quoi? Quoi?

Drugi. Kva, kva! Tebi ugaja, preko-
 morska žaba, kvakati na ruskega carjeviča,
 a mi smo pravoslavni.

Margeret. Qu'est ce à dire pravoslavni?
 ... Sacrés gueux, maudite canaille! Mor-
 dieu, mein Herr, j'enrage: on dirait que
 ça n'a pas de bras pour frapper, ça n'a
 que des jambes pour fuir.¹⁾

V. Rosen. Es ist Schande!

Margeret. Ventre-saint-gris! Je ne
 bouge plus d'un pas; puisque le vin est

¹⁾ Kaj se pa to pravi, pravoslavni?... Vražji
 berač, prokleti lump! Hudiča, gospod, jaz se bom raz-
 jezil: rekli bodo, da nimamo rok, da udarimo, da imamo
 noge samo da bežimo.

tiré, il faut le boire. Qu'en dites-vous,
 mein Herr?²⁾

V. Rosen. Sie haben Recht.

Margeret. Diable, il y fait chaud! Ce
 diable de Samozvanetz, comme il s'appelle,
 est un brave à trois poils.³⁾

V. Rosen. Ja.

Margeret. Hé! voyez donc, voyez donc!
 L'action s'engage sur les derrières de
 l'ennemi. Ce doit être le brave Basmanoff,
 qui aurait fait une sortie.⁴⁾

V. Rosen. Ich glaube das. (Pridejo Nemci.)

Margeret. Ha, ha! Voici nos Alle-
 mands. Messieurs! Mein Herr, dites leur
 donc de se rallier, et, sacrebleu, chargeons!⁵⁾

V. Rosen. Sehr gut. Halt! (Nemci se
 vrsté) Marsch!

Nemci (gredo). Hilf Gott! (Spopad. Rusi
 zopet bežé).

Lahi. Zmaga, zmaga! Slava carju
 Dimitriju!

Dimitrij (na konju). Prenchajte boj! Mi
 smo zmagali. Dovolj. Štedite rusko kri!
 Odboj! (Trobantajo in bobni ropotajo).

(Zvršetek pride.)

ISTINO ČLOVEKOLJUBNA I NAPREDNA POSTAVA. BOŽ. TVORCOV. KALUGA.

Dne 3. junija t. 1. je bila v »Sobranju
 Uzakonenij« objavljena nova postava o
 zboljšanju položaja nezakonskih otrok.
 Vsebina tega važnega državnega dejstva
 je približno taka:

a) Otroci zakonov, objavljenih neve-
 ljavnimi, udružujejo pravice otrok zakon-

²⁾ Tristo hudičev! Ne umaknem se niti za en
 korak več. Če si že vino poklical, moraš ga piti. Kaj
 rečete vi k temu, gospod?

³⁾ Vraga, vroče je! Ta hudič od samozvanca,
 kako se že imenuje, je junak, da je kaj.

⁴⁾ E! glejte, glejte! Stvar se je zaplela v zad-
 njih vrstah sovražnika. To bo gotovo hrabri Basmanoff,
 ki bi napravil izpad.

⁵⁾ Ha, ha! Glej no naših Nemcev. Gospoda!
 Gospod, recite jim no, naj se združijo, in vraga, naba-
 šimo puške!

skih. Starši mej seboj rešujejo, pri katerem iz njih ostanejo maloletki, ko je zakon postal neveljaven. Če je eden iz staršev vstopil v zakon nepostavno, drugi sme zahtevati, da vsi otroci ostanejo pri prvem. Če se starši ne soglašajo, ili če blagor otrok zahteva izjeme te postave, državno varstvo rešuje, pri katerem iz staršev ostanejo maloletki. Vlast nad otroci ima tisti iz staršev, pri katerem so ostali otroci. Roditelj more se svideti z otroci, nahajajočimi se pri drugem roditelju. Če se starši v tem obziru ne strinjajo, način i čas takih svidenj označa dotična sodna oblast. Vsak roditelj mora, sorazmerno se svojim premoženjem, skrbeti tudi za tiste otroke, kateri živijo z drugim roditeljem. Po smrti roditelja, kteremu so bili ostavljeni otroci, i v slučajih, če je ta roditelj zgubil vlast nad svojimi otroci, ili je ni umel nad njimi izvajati, otroci prejdejo k drugemu roditelju, če državno varstvo ne najde nijnim naznačiti nad takimi otroci iz-za jih blagra ptujega, postranskega varuha.

b) Vnezakonski otroci so: 1. Rojeni od neomoženih. 2. Rojeni od prešestva. 3. Rojeni po smrti maternega moža, ili po razveljavi zakona roditeljev, če je od smrti maternega moža ili od ločitve staršev preteklo več, nego 306 dnij. Mati vnezakonskega otroka je podvržena dolžnostim, ktere na njo nalaga postava o roditeljski vlasti, ter ima glede svojega otroka vse tiste pravice, ktere se nahajajo v tej postavi. Vnezakonski otrok, če mu ni bilo dano otčestva, ko so ga kot novorojenčka zapisali v matriške knjige, imenuje se po otčestvu svojega vsprejemnika (menda krstnega očeta). Vnezakonski otrok kliče se po otčestvu, če pa mati i njeni oče hočeta, se pa more klicati po maternem očetu. Oče nezakonskega otroka mora, sorazmerno svojem premoženju i družbinskemu položaju matere otrokove, pomagati rediti i gojiti ga, če tega potrebuje otrok do svo-

jega polnoletja. Mati otroka pomaga rediti i gojiti ga po svojem premoženju, na ktero se mora ozirati, ko naznačajo otroku sredstva za njegovo rejo i odgojo iz premoženja očetovega. Dolžnost očetova in materina rediti i gojiti svojega nezakonskega otroka neha do polnoletja otročjega le tedaj, če se nezakonska hči omoži, ili če nezakonski sin uže do svojega polnoletja more sam služiti si svoj kruh. Oče nezakonskega otroka mora postavno rediti i gojiti ne le svojega otroka, ampak tudi njegovo mater, če poslednja iz-za odgoje otrokove ne more služiti si svoje hrane. Oče, ki živi i redi svojega nezakonskega otroka, ima postavno pravo nadzora za hrano i odgojo svojega otroka. Če se varuh i starši nezakonskega otroka ne strinjajo glede njegove hrane i odgoje, pravdo razsodi dotično državno varstvo. Če je zakon priznan neveljavnim i če je eden iz soprogov vstopil v tak zakon nasilno i goljufno, more državljanska sodnija, ktera po duhovski razsodbi razbira njihno stvar, za tacega soproga prositi carske milosti, če so vidne okolščine, ktere menjšajo prestopnost. Carske milosti je možno prositi tudi tedaj, če je duhovska sodnija še le po kriminalni tožbi i razsoji priznala zakon neveljavnim. Nezakonski otroci kazajih vdov, žen i devic prištevajo se h kazajemu stanu Vshodne Sibiri.

Te iz nezakonskih otrok, kateri so, dosejši 7-letne starosti, ostali gole sirote, morejo rediti i gojiti meščanski i kmečki reditelji ter jih pripisati svojem statusu, ker se kozaštvo ni pobrigalo za jih odrejo ter odgojo.

c) Nezakonski otroci postanejo zakonskimi po zakonu svojih staršev. Usinovljati smejo vsi stanovi brez razločka spolov, razun teh, ki so po svojem dostojanstvu obrečeni na samstvo. Usinovljenje ptujih otrok se ne dopušča, če ima oseba usinovljajoča svoje ili uzakonjene otroke. V usinovljenju svojih vnezakonskih otrok do-

puščajo se take izjeme: 1. Usinovljati morejo ljudje polnoletni i prej nego so dosegli 30-letne starosti, i če niso samo 18 let starši tistega, ktereга usinovljajo. 2. Usinovljenje se dopušča i tedaj, če ima oseba usinovljajoča svoje zakonske ili uzakonjene otroke. Tako usinovljenje je dovoljeno, če so svoji otroci došli do polnoletja, če so mu poslednji pritrtili i če so svoje dovoljenje izrazili v pismenem dejstvu i ga zasvedočili pri beležniku; če pa polnoletja še niso dosegli, pa le, če je drugi roditelj še živ i s tem soglasen. 3. Če oče usinovlja nezakonskega otroka, treba je soglasja matere otrokove le tedaj, če je ona zapisana v matriki o rodu otrokovem, ili če je rod otrokov od nje zabeležen po sodnji. Če je zakon priznan neveljavnim ili svršivšim se po prisilju i goljufiji, mora krivec, sorazmerno svojemu premoženju i po ukazu sodnika, nasilno ili goljufno omoženi dostati sredstva, pristojna njenemu stanu do možitve. Takisto se odškoduje tudi ženska, vstopivša v zakon z moškim, ki je uže bil oženjen, če tega ni znala. Sodnijske rasprave ob otrocih nezakonskih i jih odreji i odgoji vrše se pri zaprtih dverih.

Tak je torej osnovni smisel nove postave o zljajšanju usode nezakonskih otrok. Pomen te postave bo velikanski i blagotvoren za mnoge, premnoge milijone nedolžnih mater i otrok. Po posledni vsenarodni štetvi l. 1897. prihaja v Rusiji na sto porodov na deželi nekoliko manj, čem 2, a v mestih i nezakonskih, v stolicah pa na 1000 porodov naštevajo 437 nezakonskih! Nepravoslavne vere so bile v tem obziru do zdaj bolj srečne, to se pravi: imele so bolj mehke postave. Tako je bil odstotek židovske vere do zdaj le 0,6, turške le 0,3, protestantovske le 9; samo rimski katolicizem pouspel je do 13%, tako da je prekosil celo strogo do zdaj pravoslavje!

Ta postava je zdvignola dolgovečno skalo, ktero bo treba še samo nekoliko

obtesati. Zakon o nezakonskih otrocih bo moral z neverjetno silo potegniti za saboj rusko občinstvo. Treba bo, da se nova postava prime v narodu ter da tako začne blagotvorno dejstvovati. Rano »nezakonskega poroda« treba bo še dolgo skrbno i rahlo zdraviti. Dolgovečni ljudski smeh jo je tako razjel, da bo tudi novi, človekoljubni postavi težavno zalečiti, zakriti, ozdraviti jo enkrat na vselej. Mi smo prepričani, pravi »Nov. Vr.«, največi, razumno napredni ruski list, da preosnove glede otrok i žensk postanejo v Rusiji s časom najgoršim kinčem vsega našega zakonodajstva.

Končno pa prosim še eno: Ta postava ima za Slovence še drug, preglobok, političen pomen. Pri nas je samodržavje, pri vas ustava. Vi — menda po nevedenju, a ne po zlobi — zovete naše samodržavje »absolutizmom«, tukaj vsi razumni ljudje zovejo vašo ustavo »konfusijo« umesto konstitucijo. Pokažite mi avstrijsko postavo, ktero bi možno primerjati novi, ruski! Ste pač v zadregi.... Je nimate!!! Quos ego...

PO TUJI SREČI... UTVA. TRST.

Ko Bog je meni dušo vdahnil,
mi vdahnil žal je v dno srcá;
v usodo jaderno me je pahnil,
v oči jezero zllil solzá...

Noseč nevrtešno hrepenenje
po sreči v prsih noč in dan,
samotno žila sem življenje,
iščoč utehe si zaman.

A neko noč, — molčečo, krasno
zamigotala pred menoj
je zlata zvezda sreče jasno,
mameč, vabeč me za seboj.

Stegnila prste sem drhteče,
privila k sebi jo tesno,
a — kot megla mi iz objema
izvila se je spet varno...

in dalje, dalje migotala
je spet v molčečo, krasno noč,
z menoj se je le poigrala
hitela v drugi je naroč...

Po tuji sreči sem stegnila
roke drhteče, danes vem,
grešila sem in pozabila,
da sreče uživati — ne smem.

Noseč lik tuje sreče v duši,
temotne hodim spet steze,
v jezeru solz pa krvaveče
izpiram prste si ihte...

IZVEDENCA. SPISAL F. J. DOLJAN.

Bilo je okrog poludevitih zjutraj...

Sodni pristav I. je v svoji lastnosti kot preiskovalni sodnik nestrpno stopal po sobi gori in doli.

»Ali ni še nikogar?«

Vprašanje je veljalo sodnemu slugi, kateremu je bil pozvonil in ki je bil ravnokar vstopil.

»En sam možki je zunaj.«

»Ahà!... Kaj pa — ali zdravnikov ni še nič videti?...«

»Nič!«

»Že dobro!... Pa počakajmo še malo!...«

Sluga je odšel, pristav pa je začel iznova stopicati po sobi semtertja. Bil je majhen in imel je eno nogo krajšo od druge. Vsled tega je bilo videti, kakor bi poskakoval, ko je hodil okrog. Roke je bil sklenil tako, da so se prsti križali, in tleskal je z dlanmi skupaj, ne mene se za to, da glasovi, ki jih je na ta način izvabljal, niso bili nič kaj prikupljivi niti ne estetični...

Pri dolgi, zamazani mizi, ki je stala sredi sobe, pa sem sedel jaz kot zapisnikar. Bil sem šele pred par meseci stopil v prakso in moral sem zaradi tega nadomestovati diurnista. Zrl sem na pol sanjavo, na pol čemerno skoz nizko, z železno ograjo obdano okno... Vem, da se mi je poznalo na obrazu, kako malo mi

ugaja na tem sedežu!... Res, smešno!... Človek se uči leta in leta, vteplje si vse mogoče stvari v glavo, potem pa opravlja službo ponesrečenega študenta!...

Zunaj je bila megla, tista gosta, neznosna megla, ki zapira človeku vsak pogled v daljavo in ki vzbuja v njem občutek, kakor bi ga oklepale krog in krog tesne stene. Notri v sobi pa je vladal tisti zoprni jetniški vzduh, ki ga je puščal vsak obdolženec kolikor toliko za sabo — vzduh, ki se ne da menda nikdar popolnoma spraviti iz sodne sobe...

Meni je bilo nekam otožno pri srcu... Mislil se nazaj na veselo vseučiliško življenje in spominjal se tistih svojih idealnih nazorov, po katerih sem nameraval v svoji mladostni domišljavosti osrečevati človeštvo... Bolelo me je, ko sem se zavedel, da moram zdaj delati tako, kakor mi vlevajo drugi, da moja beseda nič ne velja, da moram molčati in da svojih misli niti povedati ne smem... Največjo britkost pa mi je povzročala slutnja, da se sčasoma privadim vsemu temu in da bodem opravljal kdaj svoj posel baš tako mehanično, kakor vsi ti, ki sem se zgražal zdaj radi njih odrevenelosti nad njimi...

Popel sem se bil že tistikrat do neke stopinje spoznanja... začel sem bil že tistikrat uvidevati, za katerim ciljem mora stremiti vsak uradnik... Glavna stvar je, da se človek pririje naprej, a da se mu to posreči, treba — ah, smešna cela stvar, ko bi ne bila tolikanj žalostna!... Videz, videz, vse drugo ne pride v poštev!... Človek mora biti pameten!... Baš za to pa potrebuje menda država razboritih, inteligentnih uradnikov!...

Toda v dnu duše je meni mrzelo vse to... Nekako strah me je bilo pred prihodnostjo... Često sem dvojil, če nisem zgrešil svojega poklica, če ne bi bil storil bolje, ako bi bil ustregel želji svoje dobre mamice ter šel drugam... No, danes se me je lotevala že celo melanholija... Glava

mi je lezla bolj in bolj na prsa... Iz temnih misli me predrami šele spet glas preiskovalnega sodnika:

»Zdaj menda gresta!«

Res so se čuli koraki po hodniku... Nekaj trenutkov pozneje odpre sluga vrata in v sobo stopita sodna zdravnik — eden precej visok, rdeč, zabuhel v obraz, ne star, a vendar že siv, drugi pa že precej v letih, majhen, zelo trebušat, a po ostalem životu suh in košččen... Imel je dolg, šilast nos, v njegovih čelustih pa ni bilo menda ne enega zoba več, kajti lici sta mu bili vdrti, da bi mu bil v vsakega skrnil lahko celo pest. Bil je po celem obrazu obrit in če bi mu bil del povhovo na glavo, pa vtaknil vivček v usta, bi bil imel pred sabo namestnega kmečkega možica!... Gluh je bil skoro popolnoma, in moral mu je že pošteno trobiti v ušesa, kdor se je hotel dorazumeti z njim...

»Kaj pa je zopet, kaj?... vpraša mlajši obeh izvedencev preiskovalnega sodnika. »Pa gotovo zopet kaka poškodba na glavi?...«

»Da, na očesu!...«

»Sem si mislil!... Vražji ljudje to!... Samo po glavi ti bijejo, samo po glavi... nikoder drugod!...«

»Koder pač bolj zeleže!« se nasmeje pristav ter veli slugi, ki je stal pri vratih ter čakal povelja:

»Pripeljite poškodovanca notri!...«

* * *

V sobo stopi slok, mršav človek, srednje velikosti. Še ko je bil med vrati, se je priklonil in potem se je priklanjal neokretno in nerodno cel čas, kakor bi ne bilo od edenkrat zadosti. Tiščal je z obema rokama klobok na prsa ter se počasi, s trdimi koraki pomikal proti mizi. Semtertja je malo pokašljal — tisti značilni kašelj, ki pomeni zadrego...

»Katero oko ima poškodovano?« vpraša dr. K., mlajši izvedenec, pristava.

»Levo!« odgovori ta.

Izvedenca se obrneta na to k prišlecu.

»Ali vidite?« ga ogovori dr. K., ter mu začne vzdigovati veke levega očesa.

»Ali če vidim?... Oo... vidim!« odvrne vprašanec, prikimuje z glavo od leve proti desni strani. Odgovarjal je z mehkim, sladkobnim glasom, ki je izražal dobrotljivost in zadovoljnost ob enem.

»Pa na levo oko vidite vendar slabše nego na desno!« pripomni zdravnik skoro nejevoljen radi njegovega malomarnega odgovora.

Ta pomisli nekoliko, potem pa potrdi z ravno takim glasom, kakor prej:

»Mhè, tisto je pa res!... Na levo oko vidim pa manj!...«

Pri tem pritisne svoje pokrivalo še tesneje na prsa, morda ker mu je začelo srce živahneje utripati... Brez dvojbe ni bil pripravljen na toliko prijaznost... Požiral je cel čas slino, tako dobro se mu je zdelo...

»No, seveda, saj se od daleč pozna!« pripomni dr. K. proti preiskovalnemu sodniku. »Roženica je skaljena in...«

»Dobro, dobro!« ga prekine pristav. »Prosim, kar narekujte!...«

Jaz sem pomočil pero, dr. K. pa je narekoval, najprej izvid, potem pa še strokovnjaško menenje. Bil je že pri kraju, ko popraša svojega druga:

»Gospod kolega, saj se strinjate z mano, kaj ne da?...«

»Popolnoma, popolnoma!« je zatrjeval ta z glasom, ki se je čul, kakor bi bil kdo v daljavi obleko iztepal. — Če pa je slišal kaj od tega, kar je oni narekoval, je bilo več nego dvomljivo!...

To vprašanje in ta odgovor sta se ponavljala pri vseh takih prilikah!... Na ta način je bilo zadoščeno zakonu, ki zahteva menenje dveh izvedencev!...

»Ne, zdaj mi pa povejte, vi... vi — kako se že pišete?...« vpraša dr. K. preiskovanega.

»Ali kako se pišem?... Pišem se pa za Slano!«

»Ka—kaj?... se začudi preiskovalni sodnik. »Slana, pravite, da ste?... Ali niste Iskra?...«

»Nak -a, jaz nisem Iskra, jaz sem Slana!«

»A—a—a... gospoda, kaj pa sta storila?« vsklikne preiskovalni sodnik skoro prestrašen. »Preiskala sta obdolženca, pa ne poškodovanca!...«

Nekaj trenutkov splošna osuplost... Dr. K. je bil zdaj še bolj rdeč nego sicer, njegov kolega, ki ni vedel, pri čem da je, je samo zijal, pristav in jaz pa sva strmela v zrak, čudeč se, kako se je moglo kaj takega zgoditi... Hkratu pa se loti pristava krčevit smeh in precej na to tudi mene... Da doživim med temi pustimi, otožnimi stenami, tu, kjer so se vrstili dan na dan le tragični prizori, kdaj kaj tako velekomičnega, si nikdar ne bi bil mislil!... Vse temne misli so se mi takoj razpršile in bil sem odškodovan za marsikaj!...

Smeh je epidemičen in začela sta se hočeš nočeš smejeti — sama sebi — tudi izvedenca!... Naposled so se raztegnila usta celo Slani. Sedel je še zmeraj prav udobno na svojem stolu, pogledaval dobrohotno zdaj enega, zdaj drugega, požiral slino in se režal... režal, kakor bi ne bil dobil povabila zaradi tega semkaj, da ostane — v preiskovalnem zaporu!...

Smeh se je polegel šele, ko je pripeľjal sodni sluga pravega poškodovanca v sobo.

»A—a — to je kaj drugega!« smo vskliknili zdaj vsi ob enem... Kajti temu se je že od daleč poznalo, da ima poškodovano oko!...

»Toda kaj zdaj, gospod doktor?« vpraša preiskovalni sodnik.

»Eh — kaj!... Stvar se v obče ujema!... Nekaj pristavimo še, pa bo!...«

NOVE KNJIGE.

S. Gregorčič: Poezije III. — Ljubljana 1902.

Zdaj me nič ne dvigne,
Nič me več ne žali,
Rogam zdaj se graji,
Rogam zdaj se hvali.

(Predsmrtnice IV.)

Moja ocena torej ne velja pesniku-filozofu; vršim le svojo kritiško dolžnost napram sodobnikom in znancem, ko poskusim v kratkih potezah pokazati, kake važnosti je ta najnovejša zbirka Gregorčičeve muze. Pesmice naše zbirke so razdeljene v: predsmrtnice (LXIV), pogrebne (VII) in posmrtnice (XI). Predsmrtnice so več ali manj lirično premišljujočega značaja, dočim sta drugi dve skupini epični, in posamezne številke so le odstavki enega enotnega dejanja. V predsmrtnicah obdeluje pesnik kapricijozno snov, kakor da bi ga bili, navidezno mrtvega, deli prijatelji na mrtvaški oder ter odnesli na pokopališče, kjer se je slučajno zopet vzdramil ter se vrnil v krog prestrašenih drugov. Snov sama je dovolj čudna, in pesnik nam ni v tem delu podal Bog zna kaj posebnega; vredno je omeniti, da govori o smrti, pogrebu in pogrebnih ceremonijah z nekim dobrodušnim nasmehom, ki velja zlasti onim navadnim, pouličnim ljudem, ki hrepene po vsakojakih -- paradah, naj si so tudi — pogrebne. Ta hudomušna pesnikova razposajenost je v nekakem čudnem nasprotju s prvim oddelkom, kjer nam govori »kandidat smrti« vse drugače o beli ženi. Najoriginalnejši je tretji del, kjer pripoveduje Gregorčič o svoji usodi na onem svetu, kjer je obsojen, da s Prečernom vred do zadnjega dne piše v veliko knjigo tiste poezije, katere je v življenju zamudil. Podlaga tem posmrtnicam je tista od mnogih pesnikov na razne načine izražena misel, da pesnik s svojim pevanjem vrši nalogo, dano mu po stvarniku, in da je kaznjiv, ako se da po komurkoli odvrniti od tega. Tudi v tem delu bo čutil pazljivejši bravec marsiktero ostrino na račun našim kulturno-družabnim razmeram, kar daje posmrtnicam še poseben znak. V formalnem oziru bi omenil o drugem in tretjem delu naše zbirke, da je sicer stih gladek in harmoničen, da pa vendar prekratki verzi s prepogostimi rimami včasih

nekako bodejo v ušesa; često se mi je zdelo to in ono rečeno samo rimi na ljubo. Hvaliti moram tehnično dovršenost in blagoglasnost Gregorčičevega jezika tudi v predsmrtnicah, kjer nam stopa pesnik nasproti s svojo subjektivnostjo; prav iz tega oddelka tudi najlože spoznamo veliko razliko med sedanjim in prejšnjim Gregorčičem. Zdi se mi, da se pesnik sam zaveda svoje izpremembe, zato sodi skromno o zadnjih listih svojega venečnega drevesa: seveda, mi vendar cenimo to drevo, saj vemo, da je nekdanje rodilo zlato sadje. Tudi v naši zbirki najdemo tu in tam kak plod, ki nam izdaja nekdanjega pesnika, ki je pel, kakor mu je veleval srca glas, brez ozira na gotove stanovske predpise. Gotovo mu je žal, da ni bil malo trdejši, najbrže si očita, da ni v tem oziru storil vsega, kar bi bil mogel. Zdi se mi, kakor da bi moral staviti nekatere pesnice naše zbirke v tiste trde dni babilonske sužnosti pesnikov, ko je kljubu temu, da se je upiral užaljeni pesnikov razum, govorilo srce ter izzadajalo, kaj je pokopano na dnu tega srca. Ob takih hipih se je pesniku samemu dozdevalo, da njegova »muza mrtva ni« (VII). - Med takimi naj omenim v prvi vrsti priprosto, a srčkano pesmico XVII, kjer žaluje pesnik ob mrtvaškem odru ljubljene deklice, številko L, kjer nam pesnik s pravim himničnim poletom opceva očarujočo lepoto noči, ali XLV, v kateri prosi pesnik goloba — sv. Duha, da bi raznesel po nesložni domovini oljčne vejice kot s mbol sprave in miru. V nekaterih drugih zopet proslavlja Gregorčič v lahkem anekreontičnem slogu ognjeni sok zlate vinske kapljice, govori o svojem slavčku, kliče vilo s Krna, da bi mu krepko zapela. To so takorekoč solnčni dnevi v nestalnem, mračno-oblačnem jesenskem času, ko se te lotevajo črne misli obupa. Pretežna večina predsmrtnic je namreč izraz srca, ki nič več ne pričakuje od sveta. Pesnik je nezaupen celo proti prijateljem, zdi se mu, kakor da bi mu njihovi pogledi izražali slabo prikrito začudenje, zakaj ni že umrl, kakor da bi posetniki hodili izpraševati, kdaj jim bo vendar že dal pr liko, da bodo šli k — paradi, za njegovim pogrebom. Tudi drugače meni povsod videti le smrt in njene znake: Kopači v vinogradu se mu zde grobokopi, panji v uljnjaku se mu zde »truge«, glas zvonov, ki naznanjajo

morda poroko, se mu zdi mrtvaško zvenenje, vetrovi mu šume na pokop. Zdaj dela oporoko, zdaj mu piše sama smrt list; sanja se mu, da že leži pod mrzlo grudo. Ta črna misel na smrt ga zasleduje povsod, ali vendar se mi zdi, kakor da bi vendar še rad živel, kakor da bi vendar ne bil tako apatičen proti vsemu, kar ga je nekdanje povzdigovalo. Res, te predsmrtnice so bladne, trde, bodeče cvetke jesenskega dne, ki ne morejo razveseliti mladega srca. — In kaj naj rečem o tistih številkah, ki izražajo nekako filozofijo pesnikovo? Včasih najdemo res še kako misel, ki nas nekoliko spominja pesnika, ki je zložil globokomiselnno elegijo človeškemu bitju »Človeka nikar«, a vendar je njegova filozofija — verna udanost v božjo vsemogočnost: Tri sestre goje njegov vrt: Vera, Nada in Ljubav. Vendar se mi zdi nekako znamenje pokvarjenega estetičnega čuta, da pesnik poje — slavo — spovednici! — Moja odkrita sodba je ta, da Gregorčičeva najnovejša zbirka ne pomeni kaj posebnega v zgodovini naše umetnosti; nam naj se pojejo bojne pesmi, ki nas navdušijo za življenje in napredek, zato smatram Gregorčičeve predsmrtnice le kot njegov umetniški testament.

Dr. I. M.

Na novih potih. Almanah. Izdala slovenska mladina. Tiskal R. Šeber v Postojni. Cena knjigi K 170, s pošto K 190. Dobiva se pri stud. phil. Dav. Mastnak, Dunaj, Universität.

Branko Drechsler: „Razbacana uda“. Novela. Zagreb 1902. Nakladom časopisa „Mlade Hrvatske“ u Zagrebu. Tisak Fr. Fišera, Frankopanska ulica 7. Cijena 60 filira.

Ivan Cankar: „Kralj na Betajnovi“. Drama v treh dojanjih. Ljubljana 1902. Založil L. Schwentner. 8°. str. 87.

Ivan Cankar: „Erotika“. Nova izdaja. V Ljubljani 1902. Založil L. Schwentner. Cena K 2.—, po pošti K 210.

Janka Kersnika zbrani spisi. Zvezek II. Sešitek II. „Lutrski ljudje. Povest. „Testament“. Povest. Cena K 250, po pošti K 260, elegantno vezan v platno K 6.—, po pošti K 630, eleg. vezan v polusnje K 7.—, po pošti K 730.

